

„DARBAI IR DIENOS“

Nenorima čia šis leidinys nei kritikuoti, nei vertinti, o tik informuoti apie jį. Netenka vertinti, nes čia specialistų darbai, o norima informuoti, nes tai dalykai įdomūs ir aktualūs, ir vis dėlto lyg užpečky slepiami. Tas pat esti ir su „Universiteto“ leidiniais. Nors dalykas ir geriausias, bet devyniais raktais esti užrakintas garsas apie jo pasirodymą. Lyg jis būtų leidžiamas ne tam, kad jį žmonės skaitytų.

O literatūros dalykais besidomintiems žmonėms šis leidinys iš tiesų pravartu pažinti. Jame yra nedaug — tik trys studijos, bet visos mielai skaitytinos: Balio Sruogos „Petro Vaičiūno dramaturgija“ — 120 psl., M. Banevičiaus „Proletarų literatūra Tarybų Rusijoje“ — 110 psl. ir J. Tumo „Mūsų tremtinių Sibirijoje literatūra“ — 22 psl.

Balys Sruoga išveda, kad P. Vaičiūno dramų „atskiros scenos — teatrališkas šedevras, o ištisa pjesė — beletristiška anarchija“, kitaip sakant, nepajėgia tų scenų sujungti į vienąypį veikalą. Kodėl taip? — Tai pareiną nuo to, kad „Vaičiūnas nė vienoje pjesėje neduoda aiškaus veikiančio faktorio, neduoda aiškaus centralinio herojo“ ir draminiam veiksmui nemoka vartoti kontrastavimo priemonių. — Tiek to su pačiomis autoriaus išvadomis dėl Vaičiūno dramaturgijos. Mums daug įdomiau tie metodai, tie keliai, kuriais jas priena. Čia Sruoga pradžioje dar sykį reiškia mintį ir ją

paremia, kad teatrinis veikalas iš esmės esąs skirtingas nuo literatūrinio ir dėl to negalima prie scenos veikalo eiti su literatūrine kritika. Literatūrinis tekstas esąs tiktai medžiaga draminiam veiksmui organizuoti. Čia teoriniai samprotavimai dėl pozitingosios teatrinio veikalo kritikos kiek miglotiesni, bet jie gražiai aiškėja, kai autorius ima nagrinėti pačią Vaičiūno kūrybą. Nagrinėjimas įdomus, pavaizduotas gausiomis diagramomis. Jo metodai labai praverčia pažinti nagrinėjant scenai skirtus veikalus.

Ne mažiau įdomi ir aktuali yra Banevičiaus studija apie proletarų literatūrą, apie kurią rimtesnių balsų mūsų periodikoje (jei neskaitysim nabašinkų *Skaitymų*) beveik nepasirodo. Čia autorius vaizdingai ir pamatingai išpasakoja proletarų literatūros ideologiją, jos reiškimą meno veikaluose, rezultatus per ištisą dešimtį darbo metų. Lenino norais, literatūra paversta „socialdemokratiško mechanizmo sraigtelium, rateliu“. O menininkas rašytojas — partiniu agitatorium, jačeikos sekretorium. Šitokią literatūrą valdžia globoja, o negarbinantiems revoliucijos vaisių ir marksistinių idėjų uždėjo bjaurų cenzūros antsnukį. Ir ką davė po dešimties metų valdžios globojama proletariškoji literatūra? Iš valdžios pastangų sukurti valdišką literatūrą cenzūros ir įvairių spaudimų keliu niekuomet nieko gero neišėjo... dešimtmetinės pastangos sovietų Rusijoje pasodinti proletariškai literatūrai pasibaigė visiškai pralaimėjimu“, įrodo autorius, panagrinėjęs pačius geruosius veikalus. Bankrotą priėjo literatūros atžvilgiu ir rašytojai ir kritikai, ir jie patys tą bankrotą pripažino.

Proletarų literatūros perspektyvoj, kurią čia duoda autorius, gerokai aiškėja ir mūsų paskutinių dienų literatūros šūkiu, kai kurių grupių filosofinės ir literatūrinės ideologijos, o gal ir rezultatai?

Darbai ir dienos. Humanitarinių mokslų fakulteto leidinys, 268 p.